

Melānija Vanaga „Mana Amata”

1. turpinājums „Vadātājs”

Fragmentu publicēšanai sagatavoja Ingrīda Lāce

Cilvēka dzīves stāstu parasti sāk ar dzimšanu, upes – ar izteku. Es par Amatu sāksu no vidus. Vispirms jau tāpēc, ka es nezināju, kur tieši iztek Amata. Visā literatūrā upes izteka ir bailīgi apieta. Bet paši augšgala amatieši par to nesamierināmi strīdas. Vieni saka – no Laizīša, citi – no Kūkālīša, vēl citi – no Rezguļa. Otrkārt, tāpēc ka upe pret straumi ir skaistāka, draudzīgāka, saprotamāka, tāpat kā cilvēks, ja ar viņu runā aci pret aci, nevis pakausi. Nolēmu iet pret straumi uz augšu un pati atrast Amatas īsto izteku. Par Amatu izlasīju visu, kas vien man bija pieejams. Tālāk upe stāstīs par sevi.

Ceļojumam gatavojos diezgan nopietni. Mugursomā iepakāju: pašas nozīmētu Amatas attēlu. Nekādas citas kartes man tolaik vispār nebija. Tas ir zīmējums, kas man bija līdzīgs kartes vietā pirmajā un pašā garākajā Amatas pārgājienā. Vēl – bloknotu un zīmuli, 2 fotoaparātus (Ļubīķeli un Čaiku 2), 2 aploksnes ar marku un savu Rīgas adresi bērniem vai vispār kādam neparedzētam gadījumam, kaut kur atrastu miliča svilpi signalizēšanai nelaimes gadījumā, mutautiņu briļļu noslaucīšanai, adatu ar diegu, zobu suku, pastu, dvieli (ziepes aizmirsu), marles saiti, analģīnu, validolu. Siltu treniņtērpu, lakatiņu, vilnas zeķes naktij, rezerves brezenta kurpes, plēvi pret lietu, 10 rubļus naudas, skārda puslitra krūzīti vārīšanai (bija ļoti neērta), puslitra pudeli ūdenim (bija pilnīgi lieka, jo Amatas krastos pietiekami daudz avotu, kur dienā vairākas reizes padzerties), ēdamkaroti un kabatas nazi, 2 paciņas sauso zupu (bija par maz), pusi kg cukura (bija par daudz), daļu klona maizes (veselai nedēļai par maz), 2 veselības maizes, 300 gr vafeļu (par daudz), 2 sīpolus, 3 vārītas olas, 3 svaigus gurķus, 3 tomātus, 5 konfektes (par maz), 300 gr Jāņu siera utt...

Svarīgi, lai soma pie muguras piekļautos līdzīgu un mīksti, bet manu muguru turpat divas nedēļas berza cieta aplamība. Lielā mugursoma bija pilnum pilna un smaga, un pati tikko to varēju uzvelt plecos. Kājas bija ganos pārbaudītas, par tām nešaubījos. Bet kā izturēs mugura ar tādu smagumu? Vai analģīns vien uz nakti atsvērs milzīgo slodzi?

Pirmās dienas maršruts – Amata no Meltura līdz Gulbenes dzelzceļa tiltam pa kreiso krastu. No Rīgas uz Amatu izbraucu 1968. gada 2. jūlijā – šis vispār ir manu Amatas pārgājienu pats sākums. Ar visagro autobusu (plkst. 6.25) no Rīgas autoostas līdz Melturiem. Negāju tūlīt lejā uz Amatu, bet gan pa Spāres ceļu uz pārbrauktuvi. Gribēju izlaist jau labi pazīstamo Smīdes leju un tikai aiz dzelzceļa tilta nolaisties pie Amatas. Tālāk pa upes kreiso krastu līdz otram dzelzceļa tiltam. Šo krastu vēl nekad nebiju gājusi. Saule. Smaržīgs rītenis pūš taisni sejā... Eju un dungoju pie sevis: “Paņem savu balto sapni, baltā dienā savu ceļu sāc!” Spāres mežs. Meža ceļu vēl klāj

rīta ēnas. Ceļa vidū gundega un smildziņa. Smildziņa puķei:” Labrīt! Vai tu tur augšā jau atmodusies?” Puķe no augšas: “Jau pirms sešiem. Pačukstēsīsimies drusku!”
“Pagaidi, kamēr aiziet cilvēks, lai nenoklausās meža pasakas!”

“ Lai klausās!”

“ Noklausīsies, ieaugs tepat zemē, un „Amata” paliks neuzrakstīta.” Es abām čaukstenēm padevu labrītu un aizgāju garām.

Daba visur ir neatkārtojama. Ceļmalā laukumiņš ar sausiem priežu čiekuriem – garozām no vāveru brokastu galda... Kājās vingrums, gars pacilāts. Bet plecus gan griež smagā mugursoma un sirdij liela slodze. Tas bija mazs līkumiņš pa skaisto Spāres mežu. Uz ceļa atgriezās tikai pie dzelzceļa pārbrauktuves, aiz kuras tūlīt no Valkas līnijas atzarojas Gulbenes ceļš. Bet es to biju aizmirsusi un tikai tādēļ piedzīvoju pilnīgu neveiksmi, jo nolēmu neiet vis pa pašu līnijas malu, bet līst mežā un pie Amatas iziet kaut kur drusku augstāk par Biržakas tiltu. Laužos pa krūmiem, brienu pa mukulājiem. Liekas – noiets jau garš gabals, bet Amatas nav. Vajadzēja būt, bet nav...

Beidzot klajums. Klajuma malā māja. Aiz mājas dzelzceļa līnija. Kaut kas nesaprotams! Kur te radās māja un tik sveša! Jāiet turp vismaz pajautāt, kur atrodos. Bet drīz vien ieraugu, ka māja tukša, ka drūmās logu acis bez dzīvības. Pagalms zāli aizaudzis. Pie mājas sienas sagriežies uzraksts „Jaunsmīdes”. Atstātai mājai ēnu vēl sniedz kļava, kas nav izdzīta kā cilvēki un aplaupīta kā istabas...

Noeju vēl dažus garus mežainus līkločus... Kāja aizķeras aiz saknes, un es tikko nenokrītu, nevienas takas, tik krūmi, tērces, necaurejamas vētras laužnas. Nekā ievērības cienīga, jo visa mana uzmanība ir viens vienīgs uzblīdis jautājums – kur es atrodos... Nekā vairs nesaprotu, tikai jūtu, ka zaudēju dienu un spēkus. Kas ar mani notiek? Galva nesāp, izskaitīt varu līdz 10 un atpakaļ. Tātad – prāts normāls... Tak būs piemeties vadātājs.

Smagu soli eju tālāk un pēc laba laika nonāku pie kokiem apaugušas dziļas gravas, ļoti stāvas un gandrīz nenokāpjamas. No prieka tikko tūlīt nemetos lejā – tātad beidzot! Bet vispirms ir jāpaņem atelpas brīdis, jāpaēd brokastis, pusdienas un reizē arī launags, jo saule jau stipri vakarmalā. Noveļu mugursomu un atstiepjos zālē. Kāds spurains cinis tūliņ piedāvā savu ērkuli pagalvim. Vējš pienes ziedošu pļavu smaržas. No gravas uzvērī vēsums un mitru mizu smārds... Acu priekšā šūpojas lielā zālē izstīdzējusi pīpene. Skatos uz to, līdz aizkrīt plaksti. Atmosos ar sāpošu muguru un it kā skaidrāku galvu. Paēdu. Turpinu ceļu.

Eju gar gravas kanti un meklēju noeju... Kas tas gan par tādu svešu Amatas krastu? Vai tiešām pats vadātājs man izniekās veselu dienu?... Pagalam pārsteigta ieraugu, ka gravas krēslu dzenā tikai neliela upīte, bet ne Amata. Un kur Amata? ... Attapos tikai tad, kad pa Ziediņu ceļu biju izgājusi no meža un tālumā ieraudzījusi jaunās Amatas mājas, staciju un aiz tām Kapiņkalnu. Un tikai tagad viss kļuva skaidrs. Pa mežiem un gravām biju apgājusi lielu apburto loku un uz Amatu izgāju pilnīgi no pretējās puses.

Man galīgi bija izkritis no prāta, ka aiz Spāres pārbrauktuves līnija sazarojas: uz Valku un uz Gulbeni. Visu dienu es Gulbenes līniju noturēju par Valkas. Vietējie vēlāk teica, ka vainīga esot „Rencēnu freilene”, kura kādreiz Skuju mežā pakārusies un vēl arvien vadādot katru, kas vien taipusē sperot kāju nost no cieta ceļa.

Sākums bezjēdzīgs, bet es neesmu mānīcīga... Saulei rietot, noāvu kājas, leļpus Jūgām pārbridu Amatai, kailām kājām pārgāju vecvectēva pļavu, apāvos. Pārgāju Gulbenes dzelzceļa slīdes, uzkāpu pakalnē, izvēlējos mežam tuvāko sienu zārdū un tur iekārtojos naktsguļai. Jutos viscaur sagūmzīta. Iekārtojos sienā un pa vakara vārtiem vēroju Amatu. Aiz tālā meža vēl gailēja gaistošās dienas maliņa, bet upi jau apņēma vakara dūmaka. No krūmiem līda ārā migla. No tiem pašiem krūmiem nāca nakts, pilna vēsu un svaigu smaržu. Bija viegli un tīksmi. Skatījos zūdošās dienas sejā un gandrīz jau bez īgnuma atcerējos visas savas maldu mokas.

Slikts sākums, bet neizmirstami pamācīja, ka bez kartes nedrīkst doties nekādos ceļos. Rītu būs cita diena, un arī es pati būšu cita.